

ЗБЕРЕЖЕМО
УКРАЇНСЬКІ
СТЕПИ

Приклад розміщення ВЕС серед сільськогосподарських угідь
(Ботієвська ВЕС, фото – «Вінд Пауер» (ДТЕК))

**ЯК БУДУВАТИ ВЕС
З НАЙМЕНШОЮ ШКОДОЮ
ДЛЯ ПРИРОДИ?**

Українські громадські екологічні організації підтримують розвиток вітроенергетики в Україні, оскільки це сприяє зменшенню застосування викопного палива і зниженню рівня забруднення довкілля. На відміну від будівництва великих гідроелектростанцій або видобутку викопного палива для теплоенергетики, вітрові електростанції (ВЕС) не передбачають масштабного перетворення навколишніх ландшафтів та сільгоспугідь. ВЕС не мають шкідливих викидів, як теплові електростанції, що працюють на вугіллі, та не стають причиною катастроф у випадку аварій, як атомні електростанції.

Вітрові турбіни безпечні для здоров'я місцевих жителів. У випадку розташування ВЕС в межах сільськогосподарських ландшафтів, вони також створюють додаткову інфраструктуру, корисну для сільського господарства. Місцеві фермери користуються відремонтованими дорогами серед сільгоспугідь та можуть бути спокійні за охорону свого врожаю від пожеж. В сільській місцевості створюються нові робочі місця та надходять додаткові кошти в місцеві бюджети.

НЕЦУ та ЕкГ «Печеніги» проаналізували ВЕС в Україні щодо впливу на навколишнє природне середовище і, на жаль, виявили низку проблем, пов'язаних з вибором ділянок та веденням будівельних робіт, які призводять до негативних екологічних наслідків. Мета цього буклету – допомогти компаніям, що планують будівництво та розвиток об'єктів вітрової енергетики, та органам місцевого самоврядування попередити негативний вплив майбутнього вітропарку на навколишнє середовище.

Приклад розміщення ВЕС між полями (Ботієвська ВЕС, Фото О.Василіюк)

ПРОБЛЕМА №1. БУДІВНИЦТВО ВЕС ТА ТЕРИТОРІЇ СТЕПІВ

«Вільних земель» для спорудження ВЕС в Україні немає. Територія країни складається, головним чином, з поділених на паї орних земель, населених пунктів, лісів і водойм. Ці землі не можуть бути використані для будівництва ВЕС відповідно до українського законодавства. Залишається близько 3–4 % площі, зайнятих невіддями та пасовищами, що не передані у приватну власність і не використовуються в орному землеробстві – і це, майже **єдині природні степи в Україні**. Серед таких цінних територій нерідко вибираються майданчики для будівництва ВЕС.

З точки зору інвесторів і місцевої влади, будівництво електростанцій на степових ділянках – взаємовигідна пропозиція. Інвестор отримує в оренду дешеві невіддями за найнижчою ставкою, а місцева адміністрація – додаткові доходи до бюджету з земель, які до цього не приносили району прибутку. Відтак, економічні і соціальні чинники, на жаль, відчутно сприяють розміщенню вітропарків саме на степових ділянках.

В той же час практично на всіх степових ділянках зустрічаються види, занесені до Червоної книги України. Кожен третій вид, занесений до неї – зустрічається лише у степах. Знищення особин таких видів, а також середовища їхнього існування, є порушенням статті 11 Закону України «Про Червону книгу України» та тягнуть адміністративну та кримінальну відповідальність. На таких ділянках поширені також рослинні угруповання, внесені до Зеленої книги України, і оселища, що охороняються Бернською конвенцією.

Степові ґрунти є важливим депо вуглецю, що дуже важливо в питаннях попередження глобальних змін клімату. 80 % біомаси степової рослинності – корені, які розташовані на глибині 2–4 метри в товщі ґрунту. Відмираючи, підземні частини рослин повільно перетворюються на гумус. Ґрунт, багатий на гумус – це і є чорноземи, поширені на півдні України.

Приклад розміщення ВЕС в степовому ландшафті, без руйнування ґрунту (Вайомінг США, фото Jeff Siegel <http://www.greenchipstocks.com/>)

Окислення гумусу в сухих умовах степу, відбувається в десятки разів повільніше, порівняно з накопиченням в рослинах. Відповідно, накопичення CO_2 в біомасі рослин і гумусі в десятки разів перевищує вивільнення CO_2 з ґрунту.

Чорнозем має складну структуру, яка зберігається тривалий час за умов збереження степового рослинного покриву. В разі втрати рослинного покриву відбувається руйнування структури ґрунту і починаються ерозійні процеси, які, крім іншого, призводять до вивільнення парникових газів у атмосферу.

Значна частина чорноземів сьогодні є сільськогосподарськими угіддями і розорана, тому не виконує функцію накопичення парникових газів. Навпаки, з кожною новою оранкою, ще більша їх кількість виділяється в атмосферу. Природні процеси накопичення вуглецю у ґрунті сьогодні тривають лише на природних степових ділянках.

ВЕС на вершині пагорбів спричиняє ерозійні процеси (Судакська ВЕС, фото А. Конеченкова)

Дослідження космічних знімків демонструють, що 47 % площі Новоазовського вітропарку (Донецька область, Україна) – територія, пошкоджена під час будівництва ВЕС. На зображеннях видно, що під час будівництва, техніка пересувалась по всій території вітропарку, не користуючись дорогами

ПРОБЛЕМА №2.

ЗНАЧНЕ ПОШКОДЖЕННЯ ТЕРИТОРІЇ ПІД ЧАС БУДІВНИЦТВА

Хоча сама ВЕС займає порівняно невелику площу, на деяких майданчиках забудовники руйнують десятикратну територію навколо неї. Завезення великогабаритних запчастин ВЕС, розміщення будівельної техніки та тимчасове складування будівельних матеріалів, прокладання інженерних мереж і комунікацій, відвали ґрунту, а також пересування транспортних засобів за межами доріг стають причиною пошкодження значних територій, в переважній більшості степових.

Враховуючи, що більшість степових ділянок збереглися у балках та на схилах, будівництво ВЕС тут спричиняє значно більші загрози, ніж на рівній місцевості, а прокладання комунікацій вздовж схилу створює осередки ерозійних процесів, які в майбутньому розвиваються на великі площі.

Причиною таких негативних дій є те, що до прокладання кабельних комунікацій ставлення зацікавлених сторін і контролюючих органів значно менш прискіпливе, адже для їх прокладання не відбувається виділення земельних ділянок.

Також, причиною негативного впливу на ґрунти і ерозійні процеси є неякісна підготовка проекту «Оцінка впливу на навколишнє середовище (ОВНС)» згідно діючого ДБН А.2.2-1-2003 Склад і зміст матеріалів оцінки впливів на навколишнє середовище (ОВНС), або невиконання рекомендацій ОВНС.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ІНВЕТОРІВ

1. Не допускати відведення земель у межах територій природно-заповідного фонду і на ділянках, де планується створити об'єкти природно-заповідного фонду.
2. Не допускати відведення степових ділянок, що є місцем поширення рідкісних видів флори і фауни.
3. Для попередження проблем з природоохоронним законодавством, необхідно на етапі відбору земельної ділянки для відведення проводити виявлення рідкісних і зникаючих видів рослин, тварин, грибів та лишайників, а також рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України, з метою недопущення відведення ділянок, на яких зустрічаються вказані види та угруповання (тут слід звертатись до Національної Академії Наук України, а також до Мінприроди України).
4. При виборі ділянки для спорудження враховувати небезпеку виникнення ерозійних процесів, що можуть призвести до недовговічної експлуатації вітроустановки і шкоди полям, які знаходяться в околицях вітропарку. Необхідно уникати близькості схилів, балок, урвищ і відмовлятися від ділянок, розташованих вздовж схилів.
5. За можливості, проводити розташування ВЕС в межах сільськогосподарського ландшафту, а самі споруди та генеруючі установки в лісосуках. Наприклад, споруджувати ВЕС в деградованих лісосуках між полями, на колишніх тваринницьких комплексах або рисових чеках, солонцях, тим самим не пошкоджуючи орні землі та природні ділянки.
6. Дотримуватись рекомендацій, зазначених у ОВНС.
7. При проектуванні інфраструктури ВЕС в степовій зоні максимально використовувати існуючу дорожню мережу, мінімізувати прокладання нових доріг як в межах ділянки ВЕС так і поза нею.
8. Прокладати комунікації під ріллею, що зменшує загальну площу пошкоджених будівництвом територій, оскільки функції ріллі легко відновлюються після завершення робіт.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ВЕРХОВНІЙ РАДІ УКРАЇНИ

1. Необхідно затвердити у законодавстві юридичне визначення степу та закріпити за степами режим використання і охорони. Також необхідно провести інвентаризацію степів та місць поширення видів, занесених до Червоної книги України.
2. Необхідно відновити дію законодавства про містобудування у попередній редакції, що була змінена попередньою владою, повернувши тим самим нормальну процедуру підготовки ОВНС та Державної екологічної експертизи.
3. В зоні вітроенергетичного потенціалу в Приморському регіоні України значна частина земель додатково втратила родючість через солонці. Грунти, засолені подекуди на стільки, що орне землеробство на їх території припинено повністю. Проте юридично такі землі вважаються орними та під об'єкти промисловості, до яких віднесені ВЕС, їх виділяти не можна. Разом з тим, саме такі території могли б стати зручними територіями для розвитку вітроенергетики, адже розміщення ВЕС тут не шкодитиме ні сільському господарству, ні природі. Необхідно внести зміни у законодавство, які дозволять будувати ВЕС на солонцях.

Над текстом працювали:

О. Васильук, Є. Прекрасна, М. Кривохижа, К. Норенко, І. Ставчук, А. Конеченков.

© Національний екологічний центр України, ЕкГ «Печеніги»,
Українська вітроенергетична асоціація, 2014

